

Raný novověk

Jakub Rádl

13. června 2019

Obsah

1	Zámořské cesty	3
1.1	Důvody	3
1.2	Zprávy o orientálních zemích	3
1.3	Portugalsko	4
1.4	1. koloniální válka	4
1.5	Španělsko	4
1.6	Ostatní země	5
2	Conquista	5
2.1	Hernán Cortés	5
2.2	Říše Inků (Peru)	5
3	Vznik nových koloniálních mocností	6
3.1	Nizozemsko	6
3.2	Anglie	6
3.3	Ostatní mocnosti	6
3.4	Výsledky a význam	6
4	Renesance	7
4.1	Vznik renezanace	7
4.2	Italské trecento (14. století)	7
4.2.1	Literatura	7
4.2.2	Malířství	7
4.3	Italské quattrocento	7
4.3.1	Architektura	7
4.3.2	Malířství	8
4.4	Italské cinquecento (16. století)	8
4.5	Renesance u nás	8
4.6	Manýrismus	8
5	Humanismus	9
6	Reformace	10
6.1	Příčiny reformace	10
6.2	1. reformace (14.–15. stol.)	10
6.3	Německá reformace	10
6.3.1	Katolíci × protestanti	11
6.4	Švýcarská reformace	11
6.5	Význam reformace	12
7	Protireformace	12
8	Šíření reformace	13
8.1	Francie od konce 15. století do počátku 17.	13
8.2	Vzestup Habsburků	14
9	Buržoazní revoluce v Nizozemsku	14

10 Anglie	16
10.1 Alžbětínská Anglie	17
11 Rusko	18
11.1 Opakování	18
11.2 Stav v 2. pol. 15. století	18
11.3 Ivan IV. Hrozný	19
11.4 Car Fjodor	19
11.5 Období zmatků na přelomu 16. a 17. století	20
11.6 Kultura	20
12 Vznik habsburské monarchie	21
12.1 První Habsburkové	21
12.2 Rudolf II.	22
13 Třicetiletá válka (1618–1648)	23
13.1 Válka česká – České stavovské povstání (1618–1620)	23
13.2 Evropský kontext války	24
13.3 II. válka falcká	25
13.4 III. válka dánská	25
13.5 IV. válka švédská (1630–1635)	25
13.6 V. válka švédsko-francouzská	26
14 Buržoazní revoluce v Anglii (1640–1660)	27
14.1 1. období (1640–1642)	27
14.2 2. období (1642–1649)	28
14.3 3. období (1649–1660)	28
14.4 Restaurace Stuartovců	28
14.5 Slavná revoluce (1688–1689)	29
14.6 Výsledky a význam	29
15 Absolutismus a parlamentarismus	29
16 Francie v 17. až 18. století	30
16.1 Ludvík XIV.	30
16.2 Ludvík XV. (1715–1774)	31
17 Francouzská hegemonie	31
17.1 Situace po 30-leté válce	31
18 Východní Evropa po 30leté válce	32
18.1 Rusko v 17. – 18. století	32
18.1.1 Petr I. Veliký	1
18.1.2 Kateřina II. Veliká (1762–1796)	2
18.2 Vznik Pruska	2
18.3 Rozpad Polska	3
19 České země po 30leté válce (1648–1740)	4
20 Uhersko po 30leté válce	5
21 Osvícenský absolutismus v habsburské monarchii	6
21.1 Války o španělské dědictví	6
21.2 Marie Terezie (1740–1780)	6
21.3 Josef II. (1780–1790)	8
21.4 Leopold II. (1790–1792)	8
22 Baroko a rokoko	8
23 Seznam letopočtů	11

1 Zámořské cesty

1.1 Důvody

Politické důvody

- Arabové obchodu nebránili
- 1453 – cesty do orientu obsazeny **osmanskými turky** (okrádali a zabíjeli obchodníky → nebezpečí)

Ekonomické důvody a předpoklady

- potřeba silného financování – financováno bohatými **kupci**
- hledání **odbytíšť** zboží vyráběného v Evropě
- hledání nových **zdrojů surovin** (v Čechách útlum těžby), nejen Ag a Au, ale i drahokamů, vzácného dřeva, koření

Technické a vědecké předpoklady

- lodě s hlubokým kýlem a kormidlem (velký ponor → stabilita a větší nosnost)
- zdokonalení stěžňového systému (4 stěžně, 6 plachet)
- od 14. století používání **kompasů** (Flavio Giola)
- převzato od Arabů
 - astroláb – slouží ke stanovení zeměpisné polohy lodě
 - astronomické tabulky – pojmenování souhvězdí pro orientaci
- geografické znalosti – mapovali pobřeží
 - první glóbus sestaven Martinem Behenim (zmapovány pouze známé kontinenty)

1.2 Zprávy o orientálních zemích

- námořníci si vymýšleli zvláštní bytosti a poklady (řeky, kde se zlato a drahokamy dají nabírat do dlaní)

Marco Polo

- z Korčuly, uvězněn inkvizicí za vymyšlené zprávy o zámoří
- cestoval z Benátek do Číny
 - dostal se na dvůr Chána Kublaje (1271 – 1295), zapisoval pro něj cesty
 - zúčastnil se s ním výpravy na ostrov Zipangu (dnešní Japonsko)

Správa zámořského území

- Portugalsko, Španělsko – státní monopol, následně kolonie rozděleny
- Anglie, Nizozemí, Francie
 - polostátní obchodní společnosti
 - vykořisťovaly kolonie

Cesty do orientu

- obeplutí Afriky
- cesta na Západ

Toto dílo *Raný novověk* podléhá licenci Creative Commons [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).
(creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

1.3 Portugalsko

- 1415 – dobytá Ceuta (poloostrov africké části Gibraltaru)
- princ **Jindřich Mořeplavec** - král ho nechtěl pustit, aby neztratil dědice → finančně podporoval plavby

Cesty podél Afriky

- hledali naleziště zlata
- dopluli na Kapverdské ostrovy
- 1444 – založení Společnosti pro obchod s koloniálním zbožím (suroviny, otroci)
- 1487 – Bartolomeo Dias doplul na jih Afriky k mysu Dobré naděje
- 1497 – Vasco da Gama
 - navazoval na cesty Bartolomea Diase
 - cca rok obeplouval Afriku a doplul od Indie→ dovoz drahokamů, hedvábí, koření, dřeva, ...
- 1500 – Pedro Álvares Cabral – Tra de Vera Cruz (Brazílie)

1.4 1. koloniální válka

- 1474–1479 –
 - Portugalsko chtělo ovládnout Katílii
- první dělení světa
- spor musel řešit papež
- 1494 – dohoda v Tordesillas
 - 2000km na západ od Kapverdských ostrovů je poledník
 - západ je portugalský, východ je španělský

1.5 Španělsko

- 1479 – ovládli Kanárské ostrovy
- 1479 – vznik Španělska

Kryštof Kolumbus

- portugalský král nechtěl cesty financovat → rozhodl se jít do Španělska (musel tajně uprchnout)
- **3. 8. 1492 – První Kolumbova cesta**
 - 11./12. 10. 1492 – dopluli na San Salvador
 - na pobřeží viděli fluoreskující řasy
 - obyvatelé nazváni Indiány
 - získali koření
- 2. Kolumbova cesta – kolem ostrovů
- 3. Kolumbova cesta – k pobřeží Jižní Ameriky
- 4. Kolumbova cesta – pobřeží Panamské šíje
- 1506 – zemřel ve Valladolidu (pravděpodobně pohřben na San Salvadoru)

1.6 Ostatní země

- 1501 – **Amerigo Vespucci** (jižní Amerika, popsal část pobřeží)
- 1513 – **Vasco Nunez De Balboa** překročil Panamskou šíji (přenesli loď, objevili záliv Rica → potvrdili, že Amerika je kontinent)

Plavba kolem světa

- 1519 – Fernão Magalhães (portugalský mořeplavec, financován Španěly)
 - vydali se na jihozápad s předpokladem, že obepluje Ameriku jako Afriku
 - ústí řeky Santa Cruz (Patagonie, část výpravy se vrátila zpět) → Magalhaesův průplav (mezi Amerikou a ohňovou zemí) → Filipíny
 - 1521 – zabít domorodci při vyjednávání (zbytek výpravy plul zpět)
 - 1522 – cestu dokončil Sebastian del Cano
- potvrzena kulatost Země

2 Conquista

2.1 Hernán Cortés

- 1517 – cesta na Yucatan (poloostrov v Mexiku)
- získal nového území od méně vyspělých civilizací

Mayové (Mexiko)

- městské státy
- pyramidy, sochy, obrázkové písmo, astronomie, kalendáře,
- dlážděné silnice
- poštovní styk, vodovody, mapy
- vyspělejší astronomie a kalendář, hrnčířství, řezbářství
- neznali železo, tažná zvířata
- časté přesídlování z důvodu vyčerpané půdy (neznali hnojení)
- považovaly Španěly za bohy (koně, palné zbraně, moře, ...)

Aztécká říše (Mexiko)

- strategické hlavní město na jezeře **Tenochtitlan**, král Montezuma
- **nové plodiny** – rýže, bavlna, pepř, vanilka, tabák, banány
- **domácí zvířata** – pes, krocan, husa, kachna
- polyteistické náboženství (obětování stovek lidí Opeřenému hadovi)
- 1535 – Cortés objevil Kalifornii (hledal El d'orado – zemi zlata)

2.2 Říše Inků (Peru)

- údolí Nasca, Mocha, centrum v údolí Cuzco, jezero Titicaca
- **Machu Pichu** – Španělé ho nikdy neobjevili
- inka – vládce (→ chybně nazývaný kmen)
- velké množství zlata – „slzy boha slunce“, nádoby, domy pobité plechy,
- bazény teplé vody okolo zámku, tepané květiny
- 1531-1535 – dobyli Franciscem Pizarro, Diego Almagro

Vyspělá kultura inků

- destilace medicíny z rostlin
- vzdělání pro úředníky
- sociální organizace
 - inka + dvůr, úředníci, řemeslníci
 - při dosažení určitého věku povinný sňatek, případně přiřazen partner, půda (kdo má půdu, platí daně)
- terasovitá pole hnojená guanem (trus mořských ptáků)
- lamy → vlna, mléko, maso

3 Vznik nových koloniálních mocností

3.1 Nizozemsko

- shromažďovali zboží přes pobřežní pevnosti
- směřovali do tichomoří → Indonésie, Moluky
- 1602 – založena nizozemská Spojená východoindická společnost

3.2 Anglie

- napadali španělské kolonie, snažili se je zabrat pro sebe, využívali piráty

Italští mořeplavci

- 1497 – **Giovanni Cabotto** (*John Cabbot*) → Labrador, Newfoundland (Kanada)
- Sebastian Cabotto → severoamerické pobřeží

Angličané

- **Walter Raleigh** – Virginie, 1627 kolonií
- **Henry Hudson** + **William Baffin** – hledali cestu kolem severní Ameriky
- 1596 – **W. Barents** objevil Špicberky
- **John Hawkins** – Guinea (podporoval obchod s otroky)

3.3 Ostatní mocnosti

- Francie – část Kanady (1535)
- Švédsko – od ústí řeky Delaware vytlačeni Nizozemci
- Dánsko a Německo – pouze neúspěšné pokusy

3.4 Výsledky a význam

- objevení vyspělých civilizací i mimo Evropu → míšení kulturních vlivů
- nové plodiny: brambory (plodina chudých), rajčata, cukrová třtina, tabák
- potvrzena kulatost Země
- základ světového obchodu
- přesun center obchodu na pobřeží Atlantiku
- **cenová revoluce** → **kapitalizace společnosti**
 - do Evropy přiváženo mnoho zlata a stříbra → hodnota peněz jde dolů, cena zboží nahoru
 - rozdělení městské společnosti na **buržoazii** (bohatí) a **proletariát** (pracující)
 - buržoazie platí daně → důležitá → chce se podílet na vládě → buržoazní revoluce

4 Renesance

4.1 Vznik renezanace

- 14. století, Itálie
- z italského *re-nascire* ... nový život
- emancipace a zvýšení významu bohatého měšťanstva
- důležitý vliv antiky: každý je zodpovědný za sebe, důraz na vzdělání a společenskou aktivitu
- typické rysy: individualismus, vzdělání, společenská aktivita

4.2 Italské trecento (14. století)

- koncept jednotné itálie

4.2.1 Literatura

- **Dante Alighieri** – poprvé zavedl spisovnou latinu, *Božská komedie*, *De monarchia* [monarka]
- **Francesco Petrarca** – korespondence s Karlem IV., *Canzoniere*, *Sto sonetů laure*
- **Giovanni Boccaccio** – *Dekameron*
- **Cola di Rienzo** – 1347 ovládl Řím

4.2.2 Malířství

- **Giotto di Bondone** – první plasticky vyvinuté postav
- **Simone Martini** – papežský palác v Avignonu

4.3 Italské quattrocento

- období rozkvětu Itálie pod vládou rodu Medici
- centrem renesance je Florencie
 - Cosimo I. Medici
 - Lorenzo I. il Magnifico (vzdělaný, podporoval umělce)
- typickým znakem je hledáním harmonie a vyváženosti

Platónská akademie

- 529 – zrušena Justiniánem
- za Lorenza obnovena

4.3.1 Architektura

Základní prvky

- horizontála, kopule, římsy, oblouky, sloupy, arkády (podloubí),
- pilastry – dekorativní polosloup
- balustráda – zábradlí tvořené kuželkami
- sgrafito dvoubarevná vyřezávaná omítka
- bosáž (rustika) – imitace kamenných kvádrů

Autoři

- Fillipo Brunelleschi – nalezišec ve Florencii, S. Maria del Fiore, palác Pitti a jiné stavby
- Leon Battista Alberti – popsal prvky renezanace v teoretických dílech

4.3.2 Malířství

- **Masaccio** – perspektiva
- **Piero della Francesca**
- **Sandro Botticelli** – rozměřil „krásné“ proporce lidského těla
- **Lorenzo Ghiberti** – dveře do Ráje

4.4 Italské cinquecento (16. století)

- vrcholné období renesance
- přestavba chrámu sv. Petra

Autoři

- **Giorgio Vasari** – napsal teoretické dílo popisující renesanci a životy významných autorů
- **Michelangelo Buonarroti** – sochař, malíř (Sixtínská kaple – *Zrození Adama*)
- **Raffael Santi** – *Sixtínská madona*
- **Leonardo da Vinci** – malíř a všechno – *Mona Lisa*, *Dáma s Hranostajem*, *Svatá žena samotřetí*
- **Mathias Grünewald**
- **Hans Holbein** – Nizozemec, působil v anglii, portrét Jindřicha, **Ježíš v Hrobě**
- Hieronymus Bosch – velmi detailní a rozsáhlé obrazy *Zahrada pozemských rozkoší* – Prado
- **Jan van Eyck** – výborná perspektiva, *Svatba manželů Arnolfiniových*
- Pieter Breugel [brechl]
- Donato Bramante

4.5 Renaissance u nás

- zámek v Bučovicích (arkády ze tří stran nádvoří)
- dům pánů z Kunštátu v Brně (nádvoří, arkády)
- letohrádek královny Anny

4.6 Manýrismus

- protáhlé tvary
- pitoreskní výjevy
- Parmigiano, Tintoretto
- **El Greco**

Manýrismus na dvoře Rudolfa II.

- Bartolomeus Spranger
- Hans von Aachen
- Arcimboldo
- Arden de Vries

5 Humanismus

- studia divina × studia humana
- studium klasických jazyků – aby si mohli přečíst antická díla
- Erasmus Rotterdamský: Chvála bláznovství
- **Johannes Gensfleisch von Gutenberg** – vynález knihtisku

Politologie

- Niccolo Machiavelli

Astronomie

- Mikuláš Kusánský
- Mikuláš Koperník
- Johannes Kepler
- Giordano Bruno
- Galileo Galilei (sestroji dalekohled)

Význam

- připravuje půdu pro další rozvoj novověké evropské kultury

6 Reformace

6.1 Příčiny reformace

- reakce na společenskou krizi
- krizový stav papežství
- všeobecná snaha reformovat církev
 - **konciliarismus** – říká, že koncil má větší autoritu, než papež
 - **papalismus** – autoritu má papež

Cíle reformace

- dodržování etických zásad křesťanství
- odstranění světské části církve

6.2 1. reformace (14.–15. stol.)

- John Wycliffe + lollardi
- M. Jan Hus, M. Jeroným Pražský (překládal Wycliffovy spisy)
- husitství v Čechách
- česká reformace → 1. země s oficiálně povolenými dvěma vyznáními (1436)

6.3 Německá reformace

- 16. stol. – rozdrobenost, církev vlastní většinu pozemků, zvyšování církevních poplatků

Martin Luther

- pocházel z Wittenberku
- 31. 10. 1517 – přibíhl **95 tezí** na dveře kostela (v latině, rychle přeloženy)
- usiluje o bezprostřední stav člověka a boha
- papež jeho spisy nechal spálit
- 1521 – Luther pozván na říšský sněm do Wormsu
- hrozilo mu zatčení → cca rok se ukrýval na Wartburgu, kde **přeložil Bibli**
- 1522 – zjistil, že má přívržence a začal znovu kázat → vznik nové církve
- navazoval na Husa (přijímání podobojí, kritika odpustků)
- důraz na vnitřní zbožnost
- neuznává celibát
- liturgický = národní jazyk
- stoupenci zejm. šlechta, majetní měšťané
- státní náboženství v Dánsku, Norsku, Švédsku, Islandu
- stoupenci: České země, Uhersko, Sedmihradsko

1524–1526 – Německá selská válka

- nejradikálnější Durynsko – **Thomas Müntzer** (Cvikov)
- vycházel z Husa, ale radikálnější
- 1521 – pokus o podnícení nové revoluce v Praze
- rovnost všech lidí
- 1525 – poraženo, Müntzer popraven
- 1526 – definitivní porážka i v Tyrolsku a Salzbursku

Münsterská komuna

- **novokřtění** – křtít by se měli až dospělí lidé, kteří si jsou uvědomit váhu křtu
- společný majetek, vojenská povinnost, protokomunistická diktatura
- 1534 – obsazen Münster
- 1535 – komuna vojensky poražena
- novokřtění na Moravě

6.3.1 Katolíci × protestanti

- říšský sněm ve Špýru – protestanti tvrdí, že lidem nepřísluší hlasovat o správnosti náboženství
- 1531 – vznik šmalkadské jednoty (vojensko-politicko-náboženský spolek luteránských knížat)
- 1546–1547 – šmalkaldská válka
 - ukončena porážkou lutheránů u Mühlberku
- 1555 – Augsburský mír
 - *cuius regio, eius religio* – čí vláda, toho víra
 - všichni obyvatelé musí vyznávat náboženství panovníka → vznik **teritoriálních církví** → ještě rozdrobenější Německo
- konec monopolu katolické církve i na území Německa
- Filip Melanchton dotvořil zásady luteránství

6.4 Švýcarská reformace

Huldrych Zwingli

- navázal na Husa
- lidé mají **právo vzdorovat** nespravedlivé vrchnosti
- proti učení o transsubstanciaci – přeměna podobojí je pouze symbolická (katolíci ji berou doslovně)

Jan Kalvín

- od 1541 v Ženevě – republika bez společenských privilegií (pronásledován z Francie)
- konzistoř má být vedoucí orgán republiky
- smyslem života je **práce, aktivní a mravný život**
- učení o **predestinaci** – člověk je svým chováním předurčen k spasení / zatracení
- vrchnosti, která tak nežije je **nutné se vzepřít**, třeba i násilím
- z Ženevy vzniká společenská republika – všichni jsou si společensky rovni

Miguel Servetus

- nizozemský biolog (objevil malý krevní oběh)
- fanatik
- 1553 upálen Kalvínem v Ženevě

6.5 Význam reformace

Helvetská konfese

- Skotsko (1560)
- Uhersko, Polsko, Porýní
- státní náboženství v Nizozemí
- Francie – hugenoti
- Anglie – puritáni
- Amerika
- reformace klade důraz na vnitřní zbožnost, prosazování národních jazyků a ospravedlňuje buržoazní revoluce

7 Protireformace

- protestanti – protireformace
- katolíci – reforma katolické církve

Vztah katolíků k reformaci

- papež Pavel III. (1534 – 1549)
 - Sanctum Officium (1542) – „svatý úřad“ – obdoba inkvizice
- papež Pavel IV. (1549 - 55) – bojovný
 - převažuje vliv katolíků, kteří chtěli zlikvidovat protestantismus – „bojovný katolicismus“
 - 1534 – založení řádu Societas Jesu Ignácem z Loyoly
 - 1540 uznán papežem
 - misijní činnost i do protestantských zemí
 - základní myšlenkou bylo, že řád je hlavní, jedinec neznámá nic, smyslem života je plnit řád
 - pochopili důležitost působení v dětství → vznik propracovaného systému jezuitských škol
 - poskytovaly výborné vzdělání za nízkou cenu
 - učitelé byli vzdělaní vědci na špičce svého oboru
 - jezuitský vědec Kamel → na Filipínách objevil rostlinu Kamélii
 - na konci školního roku veřejné zkoušky → děti měly větší motivaci studovat
 - do jezuitských škol posílali své děti i protestanti

1545 – 1563 – Tridentský koncil

- přelom v dějinách katolické církve
- kněží hromadili stavy a funkce → definována nová pravidla
- papež byl ustanoven větší autoritou než koncil (papalismus)
- nesmí se hromadit církevní úřady
- založeny biskupské semináře, nakonec nutné složit slib – „credo ...“ (věřím)
- některá usnesení jsou platná do 20. století
- ekumenismus – snaha o sjednocení křesťanských církví

8 Šíření reformace

8.1 Francie od konce 15. století do počátku 17.

- klasicky absolutistický stát (základy položeny Ludvíkem XI. po stoleté válce)
- po r. 1453 stabilizace
- expanzivní politika
 - do Itálie (Karel VIII.)
 - boj s Habsburky o miláno 1521–1544
- od roku 1519 tlak Habsburků ze dvou stran
 - Karel V. Habsburský se stává císařem
- František I. (1515–1547)
- Jindřich II. (1547–1559)(syn Františka I.)
 - nevěsta Kateřina Medicejská
 - děti:
 - František II. (1559–1560) (prvorozený syn a nástupce)
 - Karel IX. (1560–1574) (ve vládě zastupován poručníky včetně Kateřiny Medicejské)
 - Jindřich III. (1574–1589)
 - Markéta z Valois („královna Margot“)

2. pol. 16. století

- roste vliv reformace – kalvinistů – hugenotů [igenotů]
- oporou dynastie Bourbonů
- 1562 – **krvavá lázeň ve Vassy** – **František de Guise** nechal podpálit stodolu sloužící jako hugenotský kostel (63 mrtvých, >100 zraněných)
- katolická liga (**Jindřich de Guise**) × protestantská Unie (**Jindřich Navarrský de Bourbon**)

Bartolomějská noc

- 23. 8. 1572
- **sňatek Jindřicha Navarrského s Markétou z Valois** s cílem sjednocení katolíků a protestantů
- katoličtí kněží v Paříži svalovali na hugenoty všechna neštěstí → davová nenávist hugenotů
- na hostině po sňatku zavražděn **admirál Coligny** v katedrále Nottre Dame
- tímto odstartováno vraždění hugenotů – 3000 v Paříži, celkem 10 000 ve Francii
- Jindřich Navarrský se ukryl v komnatách Markéty z Valois a následně uprchl

Jindřich IV. Navarrský de Bournon (1589–1610)

- 1598 – **edikt nantský** – zrovnoprávnění hugenotů s katolíky
- rozvoj hospodářství
 - monetaristická politika – stát nezasahuje do ekonomiky (důležitý je trh)
 - snížení daní, reforma finanční správy (sjednocení měny)
 - stavba silnic, mostů, vodních kanálů
 - kolonizace Kanady
 - podpora nizozemské revoluce
- 1610 – Jindřich IV. zavražděn fanatickým mnichem
- druhé manželství s **Marií Medicejskou** → Ludvík XIII.

8.2 Vzestup Habsburků

Ludvík XIII. (1610–1643)

- poručnická vláda Marie Medicejské
- vlády se ujímá **kardinál Richelieu** (dobrá vláda)
- 1614–1789 – nescházejí se generální stavy – absolutismus

70. léta 15. století

- 1477 – spor o Burgundsko Fridricha III. Habsburský s Ludvíkem XI. Francouzským
- Fridrich získal část Burgundska (Nizozemí) sňatkem s Marií Burgundskou

Dvě větve Habsburků

- Državy Habsburků
- děti Filipa a Johany Kastilských
- **Karel V.** – **Španělsko**, Nizozemí, Sardinie, Sicilie, kolonie v J. Americe, kolonie v Jižní Americe
- **Ferdinand I.** – **Rakousko**, Čechy, Uhersko

Absolutismus ve Španělsku

- Reconquista
- 1479 – vznik Španělska
- oporou Ferdinanda II. Aragonského města a hidalgové
- oporou Karla V. Habsburského – grandi
- 1520-1521 – povstání komunérů (Toledo)
- 1527 – sacco di Roma – boj o itálii
- hospodářský úpadek
- neúspěšný boj s protestanty
- 1555 – Augsburský mír („*Cuius regio, eius religio*“)
- Karel V. se vzdal moci → Ferdinand I. císařem

Filip II (1556-1598)

- 1556 – Karel V. předává vládu ve Španělsku synu Filipu II.
- netolerantní katolický fanatik
- bez koncepce hospodářské politiky
- zvyšoval daně kvůli válkám, vojensky potlačoval povstání
- 1588 – Filip II. poražen Anglií v La Manche

9 Buržoazní revoluce v Nizozemsku

Vztah ke Španělsku

- připojeno na počátku 16. stol. za Filipa II.
- 1557 – státní úpadek
 - **Filip II. zadlužen** šlechtě → zavedeny dlužní úpisy
 - zvýšení daní v Nizozemsku, omezování pravomocí provincií, pronásledování protestantů
- pronásledování protestanti podporování hugenoty z Francie

Nizozemské provincie v 16. století

- Nizozemí děleno na **17 provincií** – každá má svůj sněm, místodržitele, privilegia
- Jih – Valoni
 - bohaté Flandry a Brabantsko (Antverpy)
 - kalvíni, katolíci
- Sever – Vlámové [flámové]
 - důležité provincie Holland, Zeeland, Utrecht
 - lutheráni, kalvíni, novokřtění
- mezi provinciemi jsou hospodářské i společenské rozdíly
 - sever chudší než jih
 - na severu rybářství, provincie u moře bojují o půdu × na jihu rozvoj řemesla
 - na jihu jsou nejdůležitější vrstvou měšťané a šlechta × na severu jen měšťané (obchodníci, řemeslníci)
 - na severu kalvíni, lutheráni × na jihu umírněnější i katolíci

Generální sněm

- schází se v něm 17 místodržitelů
- předsedá mu **generální místodržící**, který je přímo zvolen králem jako jeho zástupce
- **Markéta Parmská** (1559–1567)
 - rádce kardinál **de Granvelle**
 - tyran, upírána privilegia, zvyšovány daně
 - velká vlna odporu z provincií → vznik opozice
 - 1564 – de Granvelle odvolán

Opozice

- umírněná: většinou šlechta
 - Vilém Oranžský (p), hrabě Egmont (k), hrabě Hoorn (k)
- radikálové:
 - 1566–1567 – obrazoborecké hnutí
- španělským králem vyslán **vévoda z Alby** → hrůzovláda
 - rada pro nepokoje (1568)
 - mučení, vyslýchání, popravování opozice (nejen protestantů) – vévoda a vláda si nechávali majetek
 - daň **alcabala** [alcavala] – dvojitá daň (z prodeje i koupě)
 - 1568 – neúspěšný útok Viléma Oranžského

Gézové

- chudší část obyvatelstva, bojovala proti Španělům
 - poskytnut dočasný azyl v Anglii, hrozil ale útok od Španělů → vyhnání
 - útok na Nizozemsko (nic jiného jim nezbývalo)
 - 31.3/1.4 1572 – ovládli přístav Brielle s pomocí nové armády Viléma Oranžského
- Alba odvolán

Roztrhání Nizozemska

- 1576 – vydrancovány Antverpy Španěly
- nová povstání proti Španělům (Bruggy, Brusel, Gent)
- 1577 – věčný edikt – Španělé se stáhnou → vyjednávání o odstoupení
- 1579 – **Arraská unie** – jižní provincie zůstávají se Španělskem
- 1579 – **Utrechtská unie** – severní provincie nechtějí zůstat se Španělskem
- 1581 – **Haagská unie** – 7 severních provincií tvoří **Spojené Nizozemí**
 - stavovská republika (generální stavy, místodržící – dědičně titul Vilém Oranžský)
 - státním náboženství – kalvinismus, tolerují se ale všechna reformovaná náboženství
 - velmi bohatý stát z obchodu
 - 1602 – založena Východoindická společnost
 - 1621 – založena Západoindická společnost
 - 1626 – založen nový Amsterdam(dnešní New York)
- 1609 – Nizozemsko uznáno jako samostatný stát
- 1648 – samostatnost potvrzena **vestfálským mírem**

10 Anglie

Jindřich VII. (1509–1547)

- stabilizace
- rozdělení společnosti
 - **yeomani** – zemědělci
 - **gentry** – venkovská šlechta, feudálové
 - **nová šlechta** (noví baroni) – kupují si titul od krále
- hvězdná komora – soudní instituce zabývající se politickými záležitostmi
- správní systém farnost < hrabství < parlament – dolní sněmovna (volení poslanci z hrabství)

Způsoby podnikání

- chov ovcí – ohrazování, prodej vlny Nizozemcům
- odliv pracovní síly z venkova do měst
- obchod, stavba lodí

Jindřich VIII. (1509–1547)

- zvláštní rysy reformace
 - královská reformace
 - oženil se s vdovou po svém bratru – Kateřinou Aragonskou (jediná dcera přežila porod – Marie)
- nutnost dědice → pokus o rozvod – papež nepovolil kvůli vlivu španělské královské rodiny
- osobnosti
 - **Thomas Wolsey** – kardinál, arcibiskup canterburský, hříšník, kritizován
 - **Thomas More** – spisovatel (*Utopie*), učenec
 - **Thomas Cranmer** – reformátor, první anglikánský arcibiskup, Cambridge, popraven
 - **Thomas Cromwel** – reformátor, rádce krále, popraven

- manželky
 - Kateřina Argaonská – neměla syna
 - Anna Boleynová – nevěrná, míchala se do politiky, popravena za vlastizradu
 - Jana Seymourová – syn Eduard VI.
 - Anna Clévská – dobrovolně se rozvedly
 - Kateřina Howardová – popravena za nevěru
 - Kateřina Paarová

Královská reformace

- 1533 – oddělení anglikánské církve
- 1534 – Act of Supremacy – revize církevních zákonů

Anglikánství

- král spravuje církevní majetek
- král ruší církevní úřady
- král jmenuje kardinály, biskupy, ...

Eduard VI. (1547–1553)

- regentská vláda **lorda Somerseta**
- zemřel jako chlapec

Marie Tudorovna (1553–1558)

- perzekuce nekatolíků – „Bloody Mary“
- manželka Filipa II. Španělského

Alžběta I. Anglická (1558–1603)

- krásná, ale nikdy se neprovdala
- cílem udržení stability a míru
- nové podnikání
 - chov ovcí – vlnářství
 - námořní obchod
- podpora hugenotů a gézů
- soupeření se Španělskem – Filip II.
- Marie Stuartovna – Skotsko
 - uprchla do Anglie kvůli podezření z vraždy dvou svých manželů
 - 1578 – Marie Stuartovna popravena za spiknutí proti Anglii s Filipem II.
- 1588 – Neporazitelná Armáda Filipa II. poražena v La Manchském průlivu

10.1 Alžbětínská Anglie

- **Erasmus Rotterdamský**
- sir **Walter Raleigh** [rolí]
 - založil Virginii
 - 1603 – uvězněn v Tauru
- **William Shakespeare** – existenciální otázky → hrají se do dnes
- vliv nizozemského malířství a francouzské architektury

11 Rusko

11.1 Opakování

- 13. století – Rozpad Ruska
- Novgorodské knížectví
- Vladimirsko suzdalské knížectví
- Ivan I. Kalita
- Dimitrij Donský
- 14. stol. – úpadek Zlaté hordy
- 1478 – připojil Ivan III. Novgorod a jiná knížectví k Moskvě
- 1480 – Ivan III. přestal platit daně Tatarům
- nový stát Moskevská Rus

11.2 Stav v 2. pol. 15. století

Sousedé Rusi

- na západě Litva, Livonsko
- na jihu Tataři
- na východě Sibiř – možnost výbojů

Hospodářství

- zemědělství
 - **votčina** – dědičná půda
 - **poměstí** (nedědičná, udělena panovníkem) → poměšči = služebná šlechta
- obchod s Evropou vázl – strach z Tatarů
 - trasa Moskva – Lublin – Krakov – Praha
 - trasa Moskva – Lublin – Poznaň – Hanza
- města mají zemědělský charakter (dřevěné domy, ...)
- největšími městy jsou Novgorod, Pskov, Nižní Novgorod, Vladimir, Suzdal, Moskva

Církev

- pokusy o reformaci neúspěšné
- církevní dogmata označena za nedotknutelná
- církev má právo na světskou moc
- až do 20. stol. populární idea třetího Říma
 - jediná správná církev je ruská pravoslavná
- 1589 – moskevský metropolita se stává patriarchou

11.3 Ivan IV. Hrozný

(1533–1584)

- otec Vasilij III.
- na trůn nastupuje ve 3 letech → ovládán bojary
- **reformy** – správní, právní, vojenské, hospodářské
- 1547 – korunován prvním ruským carem
- 1547–1550 – ruské stavovské shromáždění **Duma**
 - připravovala zákonní **Stoglav**
- 1552 – dobyl Kazaň
 - vyvražďování a přesídlování obyvatel → porušování
 - otevření cesty ke Kaspickému moři

Výboje do Evropy

- snaha oslabit Livonsko a získat přístup k Baltu
- Livonské války (1558–1582)
 - Moskevská Rus poražena Lublinskou unií
 - 1582 – mír pro Rusko ztrátou, vinu dával bojarům

Samoděržaví

- odebral půdu bojarům – snaha o zlomení jejich moci
- předána nižší šlechtě výměnou za vojenskou povinnost → **opričina** (opriční vojsko)
- bojaři vysídleni do okrajových oblastí na **zemštinu** – neúrodná
- reforma prosazována terorem → katastrofické důsledky
 - půda nemohla být obdělávána
 - hladomor
 - povražděno obrovské množství mužů, žen i dětí
- psychicky narušený – zabil svého syna
- reformy silně narušili Rusko, ale vedli k ruskému absolutismu – samoděržaví

11.4 Car Fjodor

(1584–1598)

- syn Ivana IV.
- opožděný → regent **Boris Godunov**
- likvidace bojarské opozice (Sujští, Bělští, Romanovci, Glinští)
- 1584 – založen přístav Archangelsk
- 1587 – příměří na 15 let s Polskem
- 1590–93 – úspěšná válka se Švédskem
- 1595 – uzavřen Věčný mír → přístup k Finskému moři
- 1598 – zemřel Fjodor → Godunov korunován carem

Car Boris Godunov (1598–1605)

- hromadné útěky poddaných → nevolnictví
- opozice do vyhnanství
- 1600–1603 – hladomor
- bojaři se spojili s Poláky
- 1605 – Godunov zemřel

11.5 Období zmatků na přelomu 16. a 17. století

- Ivan IV. byl mnohokrát ženatý → spory o trůn
 - **Lžidimitrij I., Lžidimitrij II.** – vydávali se za Ivanovy syny
- 1613 – zvolen carem Michal Fjodorovič Romanov (mladý → lehko ovladatelný)

11.6 Kultura

- architektura
 - chrámy – barevná fasáda
 - chrám Vasila Blaženého v Moskvě
- malířství
 - ovlivněno Itálií – biblické výjevy, hierarchická perspektiva
- literatura
 - 16. stol. – polemické spisy
 - svod ruských letopisů – vznik jednotné kroniky
 - dopisy a poselství Ivana IV.
 - **Azbukovnik** – encyklopedie
 - **Domostroj** – o morálce a náboženství

12 Vznik habsburské monarchie

12.1 První Habsburkové

Ferdinand I. Habsburský (1526–1564)

- na základě nástupnických smluv si dělal nároky na český trůn, podle Zlaté buly sicilské mají ale slovo stavové
- český trůn byl silně zadlužený → zvolen Ferdinand
 - zvolen za podmínky že nebude omezovat stavy, ...
- pokus o centralizaci → odboj
 - ignoroval zemské úřady
 - 1546 – svolání zemské hotovosti – šlechta je povinná poskytnout vojsko, poskytnuto velmi málo, většinu musel zaplatit sám
 - šmalkaldská válka
 - březen 1547 – protestantská šlechta a města chtějí omezit moc panovníka
- srpen 1547 – Bartolomějský sněm v Praze
 - před sněmem k zastrašení stavů popraveni dva páni a dva měšťané
 - král svolává sněmy a obsazuje zemské úřady
 - královská města ztratila hlas na zemském sněmu → přestala být samostatným politickým subjektem
 - dědicové mohou být přijati za krále za vlády předchůdce → možnost ovládnutí volby svých nástupců
 - městům omezena samospráva, nesmí mít armádu
- perzekuce jednoty bratrské
- rekatolizace – jezuité (katolíků bylo jen 10%)

Nástup Habsburků v Uhersku

- střední a drobná šlechta pro **Jana Zápoiského** – vedl úspěšné boje s Turky
- **magnáti** = vyšší šlechta soustředěna kolem Marie Uherské → pro jejího bratra **Ferdinanda Habsburského**
- oba korunováni uherským králem → vnitřní válka
- 1540 – Jan Zápoiský umírá
- Sülejman I. „hájl zájmy“ syna J. Z.
- Ferdinand podporován císařem Karlem V.
- 1541 – porážka Habsburkové u Budína
 - Turci obsadili většinu Uher (do 1547)
 - Habsburkům zůstalo Slovensko
- 1547 – Uhersko rozděleno
 - Budínský pašalík
 - Sedmihradské knížectví
 - Uherské království

Maxmilián II. (1564–1576)

- ovlivněn lutheránstvím → nedůvěra katolíků a papeže
- neúspěšný pokus o získání polského trůnu od vymřelých Jagellonců
- 1575 – česká konfese
 - spojení novoutrakvistů, českých bratrů a lutheránů
 - stvořili nové vyznání a vyžadovali jeho uznání
 - pán nesmí nutit své poddané ke své víře (x Ausburský mír)
- 1575 – účast na českém zemském sněmu
 - chtěl uznat syna Rudolfa za nástupce, schválit mimořádné daně na posílení koruny
 - konfesi potvrdil ústně
 - ve Vídni konfesi odvolal

12.2 Rudolf II.

(1576–1611)

- **španělská strana**
 - katolická
 - **Jaroslav Bořita z Martinic, Vilém Slavata z Chlumu, Karel z Lichtenštejna, Albrecht z Valdštejna**
- **stavovská opozice**
 - 90%
 - Karel st. ze Žerotína, Václav Budovec z Budova, Petr Vok z Rožmberka
- 1583 – Rudolf přesídlil do Prahy → posílení českých katolíků
 - aby se zbavil své matky
 - stavební a umělecký rozvoj Prahy
 - přesídlování učenců a diplomatů do Prahy
 - 70 alchymistů (John Dee, Edward Kelly, Tadeáš Hájek z Hájku (botanik, astronom), Johannes Kepler (matematik), Tycho de Brahe (astronom))
 - Rudolfovy sbírky – část ve Vídni, velká část ukradena Švédy
 - malíři: Bartolomeus Spranger, Hans von Aachen, Arcimboldo
 - sochař: Adrien de Vries

Uhersko

- 1593–1606 – Uhersko pleněno Turky
- Rudolf II. se pokouší o protireformaci
- 1604 – 1. protihabsburký odboj – podporován Turky
- pověřil bratra Matyáše aby vyjednal mír s Uherskem
- 1606 – Matyáš vyjednal mír pro Rudolfa nevýhodný
- 1607–1608 – odboj rakouských a moravských stavů – chtějí raději vládu Matyáše
- 25.6. 1608 – Libeňský mírzůstaly mu Čechy
- 9. 7. 1609 – **Majestas Rudolfiná**
 - potvrzuje českou konfesi
 - 30 defenzorů – dodržují na dodržování konfese (ze všech stavů)

Konec vlády Rudolfa II.

- 1611 – vpád pasovských do Čech
 - požádal o pomoc bratrance → chtěl vojensky dosáhnout odvolání Majestas Rudolfinu
- 1611 – Rudolf II. abdikoval
- 1612 – v Praze zemřel – pohřben v chrámu sv. Víta

13 Třicetiletá válka (1618–1648)

13.1 Válka česká – České stavovské povstání (1618–1620)

Matyáš (1611–1619)

- 1612 – Matyáš korunován císařem římským
- nevládnul v Praze → vláda místodržících
- nedodržoval konfesi – protireformační politika
- 1617 – Oñatova smlouva
 - Španělští Habsburkové se vzdaly nároku na středoevropské državy → kandidátem Ferdinand Štýrský (Habsburk)
- 1617 – zemský sněm – Ferdinand Štýrský přijat za budoucího krále – domnívali se, že ho ještě mohou odvolat
- porušování Majestátu
 - březen 1618 – svolání defenzoři do Prahy
 - sněm zakázán Matyášem → 21.5. – druhý sjezd v Karolínu (radikálové)
- za porušování majestátu mohou místodržící
 - 23.5.1618 – **3. česká defenestrace**
 - J. Bořita, V. Slavata, Fabricius (písař) vyhozeni
 - spadli na svah → nezemřeli

Průběh povstání

- cíl odboje – přerozdělení moci ve prospěch nekatolíků
- 24. 5. 1618 – svržen král
 - zemská vláda 30 direktorů
 - Václav Vilém z Roupova, Jindřich Matyáš Thurn
- připojily se Lužice a Slezsko
- Morava neutrální (Karel st. ze Žerotína)
- květen 1619 – brněnský převrat – Ladislav Velen ze Žerotína
- chyby – spoléhají na zahraniční pomoc (Unie, Jakub I., Nizozemí, Uhersko)
- 20. 3. 1619 – zemřel Matyáš
- tažení na Vídeň

31. 7. 1619 – Generální sněm zemí Koruny české

- konfederace Čech, Moravy, Slezska, Lužic (všechna jsou rovnoprávná)
- nová ústava
 - pokroková → chtějí ji i Rakouští stavové
 - sesazen Ferdinand II.
- 26. 8. 1619 – zvolen kurfiřt Fridrich Falcký
 - 28. 8. 1619 – Ferdinand II. zvolen císařem římským (1619–1637)
- leden 1620 – připojení uherské opozice (Gábor Bethlen)

Obrat v povstání

- 1620 – Maxmilián Bavorský nabídl pomoc císaři (chtěl se stát kurfiřtem místo F. Falckého)
- 8. 11. 1620 – bitva na Bílé hoře
 - císařské vs. české vojsko
 - obojí žoldnéřské, podobně velké, ale české špatně placené
 - ústup směrem k Praze na Bílou horu → císařští obsadili Prahu
 - stavové bitvu prohráli
 - zatčení členové opozice
 - konfiskace majetku nekatolické odbojné šlechty – $\frac{3}{4}$ pozemků → skupováno německou a italskou šlechtou
- 21. 6. 1621 – staroměstská exekuce – 3 páni, 7 rytířů, 17 měšťanů
- násilná rekatolizace (univerzita pod, dohledem jezuitů, Majestát zrušen)
- 1624 – vypovězení nekatoličtí duchovní
- 1627 Č, 1628 M – vypovězení nekatoličtí stavové (150 000 emigrantů)
- 1627 Č, 1628 M – Obnovené zřízení zemské
 - český trůn dědičně Habsburkové
 - panovník je nejvyšší hlavou moci zákonodárné a soudní
 - úředníci jsou odpovědní jen králi
 - katolické = jediné dovolené náboženství
 - němčina zrovnoprávněna s češtinou (postupně vytlačuje)
 - vláda má sídlo ve Vídni
 - položeny základy absolutismu

Kultura doby předbělohorské

- jazyk a literatura – Jan Blahoslav, Jiří melantrich z Aventina, Daniel Adam z Veleslavína, Pavel Skála ze Zhoře, Pavel Stránský, Václav Vratislav z Mitrovic, literátská bratrstva
- věda – Tadeáš Hájek z Hájku, Václav Hájek z Libočan
- hudba – Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic

13.2 Evropský kontext války

Příčiny

- náboženské
- hospodářské – nárok Habsburků na střeoevropské državy
- společenské – absolutismus

2 tábory

- katolický – španělští a rakouští Habsburkové + papež, podpora Polska
- protestantský – Nizozemí, Anglie, Francie, Dánsko, Švédsko

3 tábory v SŘŘ

- kalvinistická unie – kuřfírt Fridrich Falcký (1608)
- katolická liga – Maxmilián Bavorský (1609)
- luteráni – saský kuřfírt Jan Jiří – přiklání k vedoucí straně

13.3 II. válka falcká

(1621–1623)

- císařská vojska (Johann Tilly) obsadila se španělskou pomocí Falc
- Morava – Jan Jiří Krnovský + Valaši
- uherský odboj – Gabriel Bethlen
- 1622 – Bethlen uzavřel mír s císařem
- 1623 – Bavorsko získalo kuřfírstkou hodnost

13.4 III. válka dánská

(1625–1629)

- nekatoličtí stavové: Nizozemsko + Anglie, Dánsko, severní německo, F. Falcký, G. Bethlen
- 1625 – haagská koalice – vedení Kristián IV.
- Albrecht z Valdštejna × Kristián IV.
 - Albrecht sestavil na vlastní náklady armádu pro císaře
 - duben 1626 – Albrecht poražen u Dessau
- srpen 1626 J. T. Tilly porazil Kristiána IV. u Lutteru
- 1627 – Valdštejn zlikvidoval zbytky protihabsburského vojska na Moravě a Slezsku → vrchním velitelem císařské armády (Meklenbursko)
- 1629 – restituční edikt – navrácení majetku katolické církvi
- 22. 5. 1629 – mír v Lübecku
- srpen 1629 – Valdštejn propuštěn z císařských služeb

13.5 IV. válka švédská (1630–1635)

- 1630 – Gustav II. Adolf se vylodil v Pomořanech
- 1631 – spojenci Švédska: Sasko, Braniborsko
- září 1631 – bitva u Breitenfeldu (poražen Tilly)
- Švédové vpadli do Bavorska
- listopad 1631 – Sasové obsadili severní Čechy a Prahu → dočasný návrat exilantů do Čech
- 1632 – Tilly padl u Rainu
 - 1632 – povolán Valdštejn (pravomoci, nová armáda)
 - Sasové vytlačeni z Čech
- 16.11.1632 – bitva u Lützenu – padl Gustav II. Adolf

- královna Kristina – vzdělaná
- rádce generál Axel Oxenstierna [Oxnšterna]
- 25. 2. 1634 – Valdštejn zavražděn v Chebu – nedůvěryhodný
- září 1634 – Švédové poraženi u nördlingenu
- Sasové začali vyjednávat o míru
- 30.5.1635 – pražský separátní mír
 - separátní – pouze mezi císařem a Sasy, neúčastnily se všechny dotčené strany
 - nelegální podle zlaté buly Karla IV.
- Sasko získalo Lužice
- 1635 – mír Braniborsko

13.6 V. válka švédsko-francouzská

(1635–1648)

- květen 1635 – Richelieu vypověděl válku Španělsku
- spojenci císaře – Sasko, Braniborsko, Dánsko
- leden 1639 – Švédové vpadli do severního Německa
 - 1642 – Leonard Torstenson vpadl do Slezska a na Moravu
 - 1643 – 1. obléhání Brna
- 1645 – Torstenson zvítězil u Jankova
- 4.5 – 23. 8. 1645 – 2. obléhání Brna
 - Švédové drancovali okolní vesnice
 - obránce Brna – Radouit de Souches [radui de suš]
 - Francouz, kalvíniista
 - páter Martin Středa (jezuíta, mobilizoval koleje)
 - generál Ogilvy (skot)
 - několikrát výpravy pro zásoby potravin
 - zvonění v 11. hodin
- Ferdinand III. (1637–1657)
- od 1644 mírová jednání ve Vestfálsku – Münster, Osnabrück
- dopis J. A. Komenského švédskému kancléři A. Oxenstiernovi
 - srpen 1648 vpád Švédů (gen. Königsmark) do Prahy

24. 10. 1648 – Vestfálský mír

- situace vrácena do roku 1624
- císař oslaben v ŘŘ – zakázán absolutismus
- uznání území Sasku (Lužice) a Braniborsku
- Francie – získá Alsasko (až k Rýnu)
- Švédsko – ústí řeky Odry, Labe, Vesery
- odvolán restituční edikt
- Nizozemí a Švýcarsko samostatné
- Německo a Itálie nadále rozdrobené

Důsledky války

- úbytek cca 1/3 obyvatel (zůst. Čechy – 1mil., Morava, Slezsko – 1/2 mil.)
- šlechta získala zabavené pozemky → potřeba obdělávat → němečtí imigranti
- málo lidí → zvyšování daní → utužení nevolnictví („druhé nevolnictví“)
- zvýšení rozdílů ve vývoji západní > střední > východní Evropa

14 Buržoazní revoluce v Anglii (1640–1660)

- Stuartovci

Jakub I. Stuart (1603–1625)

- král skotský a anglický
- konkurence Nizozemců – dobří v obchodu
- státní monopoly (sůl, víno, mýdlo)

Karel I. (1625–1649)

- psychicky a fyzicky slabý
- spor o moc s parlamentem
- 1629 – rozpuštění parlamentu → absolutismus
- oporou vysoká šlechta, biskupové, některé obchodní společnosti
- opozicí (od 30. let) puritáni (angličtí kalvinisté)
- 1639 – povstání ve Skotsku (chtěl zavést anglikánskou církev)
- 1640 – Karel nucen svolat parlament aby mohl vypsát mimořádné daně na válku se Skotskem

14.1 1. období (1640–1642)

- král chtěl využít rozporů mezi poslanci
- 4. 1. 1642 – Karel I. vtrhl s vojskem do parlamentu aby zatkl 5 hlavních představitelů
 - varování, parlament se obrátil kvůli králi
 - kvůli bezpečnosti Karel I. přesídlil do Oxfordu

Diferenciace puritánů

- **presbitariáni** – umírnění, pro dohodu s králem, bohatá šlechta a buržoazie
- **independenti** – král se má podrobit parlamentu, střední šlechta, obchodníci a majitelé manufaktur
 - v druhé fázi dále rozdělení
 - **levelleři** – politická práva pro „závislé“ muže, střední městské a venkovské vrstvy
 - **diggeri** – nejradikálnější, chudina, chtějí politickou a majetkovou rovnoprávnost pro všechny obyvatele

14.2 2. období (1642–1649)

- 22. 8. 1642 – Karel I. vyhlásil parlamentu válku
- z počátku parlament nevítězil výrazně
- vedení parlamentních vojsk převzal **Oliver Cromwell**, zavedl reformy → „New Model Army“
 - do armády přijímal i nemajetné a zařídil jim výbavu
 - vojáci byli povyšováni v hodnostech za zásluhy → i neurození vojáci měli šanci dosáhnout vysoké pozice – motivace
 - všichni vojáci procházeli výcvikem
- 1644 – bitva u Marston Moor
- 1645 – bitva u Naseby
- 1647 – Karel I. uprchl do Skotska
- → 2. občanská válka
- independenti vyloučili presbytariány z parlamentu – Kusý parlament (do 1653)
- Soud s králem
- 30. 1. 1649 – Karel I. popraven

14.3 3. období (1649–1660)

- 19.5.1649 – parlament vyhlásil Commonwealth
- potlačeno povstání diggerů
- 1649 – 1652 připojeno Irsko
- 1651 – navigační akta
 - popisuje, kdo může do anglie dovážet zboží
 - anglické lodě / lodě ze zemí, kde se zboží vyrobilo
 - proti Nizozemcům, kteří se živili překupnictvím
 - podpora buržoazie
- 1653 – Cromwell rozehnal parlament, kvůli zneužívání svého postavení
- nový parlament → Cromwell jmenován lordem protektorem → vojenská diktatura
- 29. 5. 1660 – Karel II. v Anglii – konec revoluce

14.4 Restaurace Stuartovců

Karel II. (1660–1685)

- syn Karla I.
- potrestat zodpovědné za smrt Karla I. (nechal oběsit mrtvého Cromwella)
- pokus o návrat k absolutismu
- 1679 – Habeas Corpus Akt
 - presumpce nevin
- 1666 – požár Londýna
 - umožnění vzniku nových budov
- ženatý s katolickou portugalskou princeznou

Jakub II. (1685–1688)

- bratr Karla II.
- otevřeně chtěl obnovit absolutismus a katolicismus

→ všeobecný odpor

- utekl

14.5 Slavná revoluce (1688–1689)

- 30. 6. 1688 – Vilém III. Oranžský a Marie II. Stuartovna (dcera Jakuba II.) podepsali **Listinu práv**
- 13. 2. 1689 – Vilém III. korunován králem → Anglie = konstituční monarchií
- toryové – konzervativci
- wigové – liberálové

Anna Anglická Stuartovna(1702–1714)

- dcera Jakuba II.
- 1707 – sloučen anglický a skotský parlament → **Království Velké Británie**

14.6 Výsledky a význam

- buržoazie se může podílet na vládě
- ekonomický význam – předstihnutí Nizozemska,

15 Absolutismus a parlamentarismus

- od středověké stavovské monarchie k novým státním formám

Anglie po slavné revoluci

- Bill of Rights: rozhodující je Parlament
- král bez parlamentu nemůže vyhlášovat a rušit zákony, vybírat daně, udržovat vojsko
- dolní sněmovna – volby
- moc zákonodárná – parlament
- moc výkonná – král a ministři
- volební systém
 - toryové – konzervativci
 - whigové – liberálové
 - vláda závisela na parlamentní většině
 - menšinová strana – právo a povinnost kritizovat vládu a hledat lepší řešení → parlamentní opozice
 - částečně zrušena cenzura → v novinách se mohou psát i kritické články → vznik veřejného mínění – důležité pro korigování parlamentu
 - volební právo – jen menšina majitelů půdy
 - tajné právo až v 19. stol.
 - středověké rozdělení volebních obvodů

Jiří I. Hanoverský (1714–1727)

- vzdálený z rodu Stuartovců
- němec
- první ministr = zástupce krále, komunikuje s vládou (král neuměl anglicky)
- první první ministr (1721–1740) – **Robert Walpole** (whig)
- vznik občanské společnosti, demokracie

16 Francie v 17. až 18. století

- klasický absolutismus

16.1 Ludvík XIV.

(1643–1715)

- do 1661 – poručník Mazarin (nástupce kardinála Richelieu)
- posílena moc krále
- fronda
- král rozhoduje o vnitřní i zahraniční politice, má výkonnou, zákonodárnou i soudní moc
- od 1614 se neschází generální stavy (do 1789 – VFR)
- „Stát jsme my“ (majestátní plurál)
- armáda a výboje
 - 119 000 mužů, doživotní vojenská služba
 - moderní zbraně (bajonety, píky, muškety)
 - 1667–1697 – výbojné války
 - zabrat Nizozemsko, posunout hranice k rýnu
 - devoluční právo – dcery z prvního manželství mají přednost v nástupnictví před syny z druhého → nároky na Nizozemí – „devoluční válka“
 - obecně do válek hodně investoval a moc nezískal
 - ze začátku podporován buržoazií

1701–1713 – válka o španělské dědictví

- kandidáti
 - Filip z Anjou (vnuk Ludvíka XIV)
 - Karel Habsburský
 - Josef Ferdinand Bavorský
- 1701 – velká aliance proti Francii (aby se nemohla spojit se Španělskem)
 - Anglie, Prusko, Nizozemsko, Portugalsko, SŘŘ, Savojsko, Hannoverko
- 1704 – Britové dobyli Gibraltar
- 1713 – mír v Utrechtu – potvrzeno Britské vlastnictví Gibraltaru
- 1714 – mír v Rastattu
 - Španělským králem se stal Filip z Anjou
 - Habsburkové dostali Belgii

Nákladná politika

- výboje – neúspěšné → ztráta podpory buržoazie
- nákladný dvůr – král Slunce (zábavy, divadla, oděvy, ...)
- vystavěn zámek ve Versailles
- Palais Royal
- oporou krále církev, úředníci (dobře placení), armáda

→ **špatná ekonomická situace**

Merkantilismus

- ministr financí **Jean-Baptist Colbert** [žán batist kolbér]
 - z měšťanských řad, vynikající ekonom, zavedl nový systém
 - stát je bohatý, když má aktivní obchodní bilance (vyváží více zboží než dováží)
- **protekcionismus** – vysoká cla na dovážené výrobky → větší odbyt domácího zboží
 - podpora zakládání **manufaktur** – výroba **drahých** parfémů, látek, gobelínů (nástěnné koberce) → nebyly příliš kupovány
 - budování cest, průplavů (lodní doprava je nejlevnější) pro podporu obchodu
 - koloniální **výboje** (Louisiana, Kanada, Madagaskar, Přední Indie, Indonésie; Východo a Západoindická společnost)

Náboženská politika

- snaha o sjednocení – („un roi, une foi, une loi“ [in roa, in foa, in loa] = „jeden král, jedna víra, jeden zákon“)
- 1685 – zrušen Edikt nantský → emigrace protestantů → ztráta intelektuální a pracovní síly

Shrnutí

- začátek Ludvíkovy vlády byl úspěšný
- konec – Francie před ekonomickým bankrotem
- do testu: „absolutismus, centralismus, byrokracie“

16.2 Ludvík XV. (1715–1774)

- děti Ludvíka XIV. moc umíraly → pravnuček
- mladý → regentská vláda Filipa Orleánského
- neúspěšná snaha o hospodářské reformy → pokračování ekonomického úpadku

17 Francouzská hegemonie

- hegemonie = převaha

17.1 Situace po 30-leté válce

- Francie je nejsilnější mocnost → **expanzivní politika**
- přirozené hranice – Pyreneje, Alpy, Rýn
- získá strategicky významných míst – jih. šp. Nizozemí, Alsasko, Štrasburk
- spojencem Švédsko

Střední a východní Evropa

- 1683 – Turci oblehli Vídeň
- Jan III. Sobieski porazil Mustafa Pašu
- pomoc prince Evžena Savojského

Rakouský protiútok

- princ Evžen Savojský
 - 1686 – dobyl Budín
 - 1697 – porazil u Zenty Mustafu II.
 - 1699 – mír – Turci se zřekli vlády v Uhrách

Válka o španělské dědictví

- 1701 – 1703
- Habsburkové vs. Bourboni
- 1713 – Utrechtský mír
- Šp. králem Filip z Anjou
- Habsburkové – J. Nizozemí, Neapolsko, Milánsko
- **pragmatická sankce** (1713)
 - Karel VI.
 - pokud vymře dynastie po meči, dědičná práva dostane ženská větev
- Anglie – Gibraltar, obchod se šp. koloniemi
- konec francouzské převahy

18 Východní Evropa po 30leté válce

18.1 Rusko v 17. – 18. století

Expanze

- zájem o pobaltí (kvůli zamrzání Archangelsku)
- boj o Ukrajinu s Polskem

- kozáci – svobodní obyvatelé jihoruských stepí
- od 1648 – odboj kozáků proti Polákům, spojení s Ruskem
- 1667 – hranicí Dněpr

- 1679 – ovládnuta Kamčatka → čínské hranice
- 1689 – smlouva v Něrčinsku – stanovena pevná hranice mezi Ruskem a Čínou

18.1.1 Petr I. Veliký

- snaha překonat zaostalost Ruska
- studijní cesta do západní Evropy (inkognito pracoval v manufaktuře)
- usoudil nutnost reforem a přístupu k Baltu

Severní válka (1700 – 1721)

- protišvédská koalice – Sasko, Polsko, Dánsko
- 1700 – porážka Rusů u Narvy (v jejím důsledku reformy)
- 1703 – založen Petrohrad v ústí řeky Něvy
 - zamýšlena jako vojenská pevnost
 - od roku 1712 hlavním městem
- 1708-09 – Karel XII. táhl do Ruska
- 1709 – bitva u Poltavy – obrat ve válce
- 1721 – **Nystädský mír**
 - Rusko získalo Rižského a Finského zálivu (dnešní Estonsko a Lotyšsko)

Reformy Petra I.

- armáda, baltské loďstvo
- hospodářské reformy
 - vznik nevolnických manufaktur
 - stavba lodí → zisk → prodej velmocem
 - těžba železa v Urale
- politické reformy
 - vznik senátu
 - území rozděleno na gubernie
- kulturní reformy
 - přivezena ze západu 1. tiskárna (zničena církví)
 - tištěny první noviny
 - přivážena a překládána technická literatura ze západu
 - 1725 – založena Akademie věd
 - 1755 – Založena Univerzita v Moskvě

18.1.2 Kateřina II. Veliká (1762–1796)

- po smrti Petra I. zmatky ve vládě
- nástup po **palácovém převratu** (vraždě Petra III.)
- reorganizace říše, navázala na Petra I.
- 1773–1775 – poraženo povstání kozáků pod Jemeljana Pugačova (Ukrajina–Ural)
- úspěšné boje s Turky → ovládnut Krym a černomořské pobřeží
 - přístup jak k Baltu, tak k Černému moři
- **Grigorij Alexandrovič Potěmkin** – rádce a milenec, významný vojevůdce
 - nechal domy a cesty vylepšit podél inspekční cesty → „Potěmkinova vesnice“
- korespondence s francouzskými osvícenci
 - v praxi nepoužila osvětské reformy, protože se domnívala, že by je zaostalé Rusko nepochopilo

18.2 Vznik Pruska

Celky, ze kterých Prusko vzniklo

- **Braniborsko** – 1415 koupili od Zikmunda Lucemburského Hohenzollernové
- **Východní Prusko** – řádové území, velmistr řádu Albrecht Hohenzollern r. 1525 přistoupil k luterství (1618)
- **Západní Pomořany** – připojeny r. 1648 k Braniborsku

Velký kurfiřt

- **Friedrich Vilém** (1640–1688)
- reformy armády
- panovnický absolutismus
- chytrá diplomacie za 30leté války
- základy pro vznik prusko-braniborského státu
- syn Fridrich I.

Fridrich I.

- ve válce o španělské dědictví se postavil na stranu Habsburků
- za odměnu byl korunován králem od Leopolda I.
- 1701 – první pruský král
- podpora umění a věd
 - 1694 – založena univerzita v Halle
 - 1696 – založena Akademie umění v Berlíně
 - 1700 – založena Společnost věd
- přestavba Berlína

Fridrich Vilém I.

- ne příliš inteligentní
- spořivý, nepodporoval vědu a kulturu
- financování silné armády
 - moderní výzbroj a výstroj
 - branná povinnost – možnost se vykoupit (šlechta)
 - tvrdý výcvik – tvrdé fyzické tresty (kůl, ulička, zasypání)
- junkeři – šlechtic, který je feudálem a zároveň významným důstojníkem v armádě
- zavedena povinná školní docházka (gramotnost vojáků)
- armáda pouze na obrannou funkci

Fridrich II. Veliký

- 1740 – dohoda s Bavorskem a Francií
- válka o habsburské dědictví
 - dvě války slezské (1740–42, 1744–45) → zisk Slezska
 - sedmiletá válka (1756–1763)
 - Prusko + Anglie × Rakousko + Francie + Rusko
 - 1763 – definitivní zisk Slezska
- vnitřní politika: osvícenský panovnický absolutismus
 - merkantilismus
 - **Všeobecné pruské právo** – nový právní systém
 - náboženská tolerance – příchod intelektuálů z Francie (zrušený edikt nantský)
 - tvrdý postih neposlušnosti
 - podpora věd a umění
 - Ch. Wolf (vytvořil německé filozofické názvosloví), La Mettrie, Voltaire, I. Kant
- „*Filosofof ze Sanssouci*“ (zámek podle vzoru Versailles)

Fridrich Vilém II. (1786–1797)

- 2. a 3. dělení Polska

Fridrich Vilém III. (1797–1840)

18.3 Rozpad Polska

1. dělení Polska

- navrhl Filip II. Veliký (Prusko)
- Prusko: vojvodství Pomořanské, Malborské, Chelmiňské a menší části Velkopolska
- Rakousko: Halič a část vojvodství Sandoměřského, krakovského
- Rusko: část Běloruska a Livonska
- ztráta 30% území
- 1791 – Sejm vypracoval ústavu podle francouzského vzoru
- 1792 – útok Ruska

2. dělení Polska (1793)

- Rusko: oblast Vilna, Minsku, Ukrajina
- Prusko: zbytek Velkopolska, část Kujavska a Mazovska, Gdaňsk
- Krakov – povstání šlechty
 - Tadeusz Kosciuszko ovládli Varšavu
 - poražení ruskou armádou

3. dělení Polska (1795)

- Rusko: Litva, Bělorusko, Ukrajina
- Prusko: Velkopolsko s Varšavou až po Němen
- Rakousko: Malopolsko s Krakovem, Halič, Bug
- Polsko zaniká, obnoveno až po 1. světové válce

19 České země po 30leté válce (1648–1740)

- Ferdinand III. (1637–1657)
- Leopold I. (1657–1705)
- Josef I. (1705–1711)
- Karel VI. (1711–1740)

Vláda a správa

- nejvyšší kancléř království českého (Vídeň)
- zemská vláda
- zemští úředníci jsou zodpovědní jen králi
- snaha o centralizaci
- ztráta Horní a Dolní Lužice

Náboženské poměry

- netolerance nekatolických vyznání
- 1651 – soupis obyvatel podle vyznání
- rekatolizace
 - nová biskupství – Hradec Králové, Litoměřice
 - 1729 – svatořečení Jana Nepomuckého
 - působení jezuitů

Sociální a ekonomické poměry

- úbytek obyvatelstva o 1/3
- přísnější přehledy rustikálu (poddanské půdy)
- právní normy → utužení nevolnictví
- nevolnictví povstání
- 1680 – Čechy, Plzeňsko, Ovčí vrch u Čeliva
- 1680 – robotní patent Leopolda I.
 - robotník je povinen robotovat 3 dny v týdnu
- 1692 – Chodové x Volf Maxmilián Lamingen z Albenreuthu
 - Chodové chápali patent jako úplné osvobození
 - poraženo
 - vůdci zatčeni a potrestáni
 - 1695 – popraven Jan Sladký Kozina
 - „Lomikare, Lomikare, ...“
 - Lamingen doopravdy po roce zemřel (pravděpodobně strachem že se prokletí vyplní)
- počátky průmyslu
 - podniká šlechta
 - města jsou omezena privilegii
 - cechy bránily vývoji
 - sklářství, vlnářství, soukenictví
 - manufaktury: Kounicové (Slavkov), Valdštejnové (Horní Litvínov)
 - česká a moravská šlechta ve státních službách

Školství a výchova

- jezuitské koleje
- piaristická gymnázia
- 1654 – Karlo-Ferdinandova univerzita
 - čeština se vůbec nevyučovala
- barokní kultura – vrchol barokního umění na světě
- zemský patriotismus – vlastenectví šlechty (vlast je tam, kde mám majetek)
- po Bílé hoře konec náboženské tolerance
- úpadek českého jazyka (poněmčování slov, používání německých slov → hantec)
 - udržován na venkově (Hájkova kronika česká)

20 Uhersko po 30leté válce

Stavovská povstání

- v Uhersku se nikdy nepovedlo Habsburkům prosadit absolutismus (odpor šlechty a poddaných)
- náboženské otázky nedůležité – tolerance (→ imigrace protestantů)

Povstání Imricha Tökölyho

- 1678 – vzniklo u Mukačeva
- obsazeno území Horních Uher až po Váh
- využívají Turci – postup na Vídeň (1683)
- 1687 prešovské jatky
 - veřejná poprava 24 osob jako trest za povstání (především popraveni měšťané za zločin šlechty)

Povstání Františka Rákoczyho II.

- syn Imricha Tökölyho
- 1703 – počátek povstání
- Habsburkové sesazení z trůnu
 - volba Maxmiliána Emanuela Bavorského za nového krále
 - spojenece Ludvíka XIV.
 - očekávali pomoc Francie a Švédska
- 1708 – bitva u Trenčína
 - Francie vyčerpána bitvou o Španělské dědictví, Švédové zastavení u Poltavy → neměli podporu
 - 1711 – Szatmárský mír 1711
 - zaručoval beztrestnost povstalcům
 - potvrzeny náboženské svobody
 - daně musí být schváleny uherským sněmem
 - na oplátku trůn vrácen Habsburkům
 - první kroky k osamostatnění
 - nevolníci → zbojníci (Juraj Jánošík – 1713 popraven)

21 Osvícenský absolutismus v habsburské monarchii

21.1 Války o španělské dědictví

- ztráta nároku střeoevropských Habsburků na Španělsko
- zůstala jim Belgie a území v Itálii
- Karel VI. – pragmatická sankce (1713) – trůn se dědí i přes ženskou linii
- synové Karla VI. zemřeli jako děti → dynastie vymírá po meči → Marie Terezie

21.2 Marie Terezie (1740–1780)

- provdána za Františka Štěpána Lotrinského (nevýhodné, Lotrinsko vzdáno Francii → velkovévoda Toskánský)
- Fridrich II. Veliký

Slezské války

- vs. Prusko + Bavorsko, Sasko, Francie
- 1. 1740–1742
- 2. 1744–1745
- ztráta Slezska
- korunována královnou českou
- František Štěpán císařem římským (Marie Terezie nebyla nikdy korunována císařovnou)

Sedmiletá válka

- spojenci Rakouska: Francie, Rusko, Švédsko, Sasko
- spojenci Pruska (Fridrich II. Veliký): Anglie
- vpád Prusů do Saska, Čech (1756, 1757)
- bitva u Kolína 18. 6. 1757 (L. J. Daun)
- carevna Alžběta zemřela → car Petr III.
- mír v Hubertsburgu (1763) – Rak. s Pruskem
- mír v Paříži – Francie s Anglií
- definitivní ztráta Slezska

Centralizační reformy

- snaha o pevné spojení Českých zemí s Rakouskem – nejdůležitější země monarchie
- snaha o germanizaci celé monarchie
- správní:
 - Direktorium pro věci veřejné a komorní – vláda
 - Dvorská státní kancelář – kancléřem – hrábě Václav Antonín Kounic
- právní:
 - nejvyšší soudní dvůr ve Vídni
 - trestní zákoník (1769)
 - zákaz mučení (1776)
 - zákaz procesů o čarodějnictví
- berní:
 - Tereziánský katastr (1748)
 - sčítání obyvatelstva (1754) – od 1762 každý rok
- ekonomické
 - sjednocení míry, váhy, měny, podpora manufaktur, stavba silnic
- školství
 - povinná školní docházka (1774)
 - školy triviální (v mateřském jazyce), hlavní (města), normální (větší města), přípravky pro učitele
 - industriální školy
 - univerzita vyňata z dohledu církve
 - hlavním vyučovacím jazykem je němčina
- vojenské:
 - 7-letá vojenská povinnost pro všechny muže (17–40 let)
 - vojenská akademie
- sociálně ekonomické
 - 1775 – povstání sedláků na Náchodsku (poraženo u Chlumce)
- **robotní patent podle majetku**
 - čím více majetku, tím více roboty
 - nejvíc – tři dny týdně
 - nejméně – 13 dní ročně
- 1777 – F. A. Raab – placená robota

21.3 Josef II. (1780–1790)

- dynastie habsbursko-lotrinská
- spoluvládce Marie Terezie od 1765
- 1773 – zrušen jezuitský řád → ruší „neprospěšné“ řády → vznik kasáren, chudobinců, nemocnic
- nová biskupství: Brno (1777), České Budějovice (1785)
- prosazování germanizace
- zlepšeno posílení Židů
- 13. 10. 1781 – **Toleranční patent** –luterství, kalvinismus, ortodoxní víra
- 1. 11. 1718 – **Patent o zrušení nevolnictví** (robota zrušena až o století a půl později)
 - zisk osobní svobody
 - možnost svatby, posílání dětí do školy, etc.
- vybudoval pevnosti Terezín a Josefov

21.4 Leopold II. (1790–1792)

- vévoda toskánský
- pokračoval v politice Josefa II.
- ústup osvícenství

22 Baroko a rokoko

- poslední dva ucelené slohy

Společnost

- Evropa nábožensky rozdělena
 - rekatolizace: české země, Falc, Polsko, Francie
 - jansenismus – C. Jansen; Ypres; klášter Port Royal; Blaise Pascal
 - v katolických zemích
 - „Srdce má své důvody, o kterých rozum neví“ – Blaise Pascal
 - pietismus
 - v protestantských zemích
 - důraz na zbožnost, charitu, školství
- francouzská literatura – dominantní
 -

Rozvoj vědy

- empirický výzkum + teorie + experiment
- astronomie: G. Galilei
- fyzika: B. Pascal, Giovanni Torricelli, I. Newton
 - Newton – 1687 objev gravitačního zákona
 - Pascal – vymyslel první počítací stroj
- fyziologie: W. Harvey, A. van Leeuwenhoek (mikroskop)

Filosofie

- empirismus
 - F. Bacon – „vědění je moc“
 - indukce – od jednotlivosti ke zobecnění
 - Atlantida – nedopsané filosofické dílo
 - T. Hobbes
 - teoretik státního absolutismu
 - stát je společenská smlouva mezi lidmi
 - „homo homini lupus“ = člověk člověku vlkem – stav společnosti bez státu
- osvícenství
 - John Locke
 - důležitá přirozená práva člověka
 - oddělení moci výkonné a zákonodárné
 - lidské vědomí je nepopsaný list papíru, zkušenostmi se popisuje
- racionalismus
 - R. Descartes
 - matematik → dedukce – hledal filosofické axiomy
- B. Spinoza
 - pantheismus (příroda = bůh)
 - matematická teorie etiky
- G. W. Leibniz
 - diferenciální a integrální počet
 - doplnil Aristotelovy logické zákony
 - „svět = harmonie monád“

Výtvarné umění

- baroko („nepravidelná perla“)
- protestantské země – klasicizující, umírněné baroko
- katolické země – ???
- vznik na konci 16. stol. v Římě
- hlavní znaky: disharmonie, dynamičnost, iracionalismus, nadpřirozeno, nadsázka, popírání hmoty (vznášející se postavy), iluzionismus (fake okna)
- cílem je podnícení duchovního života

Architektura

- ovál, stlačený oblouk, oválná nebo lichoběžníková okna, kupole s lucernou, iluzionistické fresky
- Lorenzo Bernini – kolonáda na nám. sv. Petra
- Fontána di Trevi v Římě
- Francesco Borromini
- Jacques Lemercier – kostel v Sorboně
- J. Hardouin-Mansart – chrám v Paříži – Napoleonovo mauzoleum
- Jan B. Fischer z Erlachu
- J. L. Hildebrandt

Čechy a Morava

- Kryštof Dientzenhofer – Chrám sv. Mikuláše na Malostranském náměstí
- Kilián Dientzenhofer – Chrám sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí (koncertní sál)
- Francesco Caratti + F. M. Kaňka – Černínský palác (MZV)
- Jan Blažej Santini-Aichel – Kostel na Zelené hoře
- Svatý kopeček u Olomouce
- Sousoší svaté trojice – Olomouc

Sochařství

- dynamismus, nařasené šaty, dvojsovité prohnuté postvy, tvarová a výrazová nadsázka
- „memento mori“ – pamatuj na smrt
- L. Bernini – sousoší sv. Terezie
- Jan Brokoff, Ferdinand Maximilián Brokoff – sochy v Praze na Karlově Mostě
- Matyáš Bernard Braun – hrad Kuks

Malířství

- Pohyb, dramatické scény, napětí
- barevný iluzionismus, temnosvit, šerosvit (osvícení nejdůležitější postavy)
- nábožensko mytologické a alegorické výjevy
- fresky, závěsné obrazy
- Caravaggio – zakladatel
- Francie: N. Poussin, C. Lorrain, L. Le Nain, Ch. Le Brun
- Španělsko: D. Velázquez, B. E. Murillo
- Nizozemí: P. P. Rubens, A. van Dyck, Rembrandt van Rijn, J. Jordanes, F. Smyders, J. Vermeer, F. Hals
- Anglie: T. Geinsborough
- Čechy: K. Škréta, P. Brandl, J. Kupecký, V. V. Reiner
- V. Hollar – český protestant, působí v Anglii (Dobrá kočka, která nemlsá)

Hudba

- polyfonie
- komorní hudba, opera – nový žánr
- Claudio Monteverdi – zakladatel žánru opery (Orfeus, Euridika)
- A. Corelli, A. Vivaldi
- N: J. S. Bach (Fuga), F. Händel
- A: H. Purcell
- Č: Fr. Míča, J. Mysliveček, F. Brix, J. Stamic, J. D. Zelenka, J. a J. Bendové, ...

23 Seznam letopočtů

Zámořské cesty

Důvody

1453 – cesty do orientu Obsazeny **osmanskými turky**

Zprávy o orientálních zemích

Portugalsko

1415 – dobytá Ceuta

1444 – založení Společnosti pro obchod s koloniálním zbožím

1487 – Bartolomeo Dias doplul na jih Afriky k mysu Dobré naděje

1497 – Vasco da Gama

1500 – Pedro Álvares Cabral – Tra de Vera Cruz (Brazílie)

1. koloniální válka

1474–1479 –

1494 – dohoda v Tordesillas

Španělsko

1479 – ovládli Kanárské ostrovy

1479 – vznik Španělska

3. 8. 1492 – První Kolumbova cesta

11./12. 10. 1492 – dopluli na San Salvador

1506 – zemřel ve Valladolidu

Ostatní země

1501 – **Amerigo Vespucci**

1513 – **Vasco Nunez De Balboa** překročil Panamskou šíji

1519 – Fernão Magalhães

1521 – zabit domorodci při vyjednávání

1522 – cestu dokončil Sebastian del Cano

Conquista

Hernán Cortés

1517 – cesta na Yucatan

1535 – Cortés objevil Kalifornii

Říše Inků (Peru)

1531-1535 – dobyli Franciscem Pizarro, Diego Almagro

Vznik nových koloniálních mocností

Nizozemsko

1602 – založena nizozemská Spojená východoindická společnost

Anglie

1497 – **Giovanni Cabotto** (*John Cabbot*) → Labrador, Newdoundland

1596 – **W. Barents** objevil Špickberky

Ostatní mocnosti

Výsledky a význam

Renesance

Vznik renezance

Italské trecento (14. století)

Italské quattrocento

Italské cinquecento (16. století)

Renesance u nás

Manýrismus

Humanismus

Reformace

Příčiny reformace

1. reformace (14.–15. stol.)

Německá reformace

31. 10. 1517 – přibíl **95 tezí** na dveře kostela

- 1521 – Luther pozván na říšský sněm do Wormsu
- 1524–1526 – Německá selská válka
- 1521 – pokus o podnícení nové revoluce v Praze
- 1525 – poraženo, Müntzer popraven
- 1526 – definitivní porážka i v Tyrolsku a Salzbursku
- 1534 – obsazen Münster
- 1535 – komuna vojensky poražena
- 1531 – vznik šmalkadské jednoty
- 1546–1547 – šmalkaldská válka
- 1555 – Augsburský mír

Švýcarská reformace

Význam reformace

Protireformace

- 1534 – založení řádu Societas Jesu Ignácem z Loyoly
- 1545 – 1563 – Tridentský koncil

Šíření reformace

Francie od konce 15. století do počátku 17.

- 1562 – krvavá lázeň ve Vassy
- 1598 – edikt nantský
- 1610 – Jindřich IV. zavražděn

Vzestup Habsburků

- 1614–1789 – nescházejí se generální stavy
- 1477 – spor o Burgundsko
- 1479 – vznik Španělska
- 1520–1521 – povstání komunérů (Toledo)
- 1527 – sacco di Roma
- 1556 – Karel V. předává vládu ve Španělsku synu Filipu II.
- 1588 – Filip II. poražen Anglií v La Manche

Buržoazní revoluce v Nizozemsku

- 1557 – státní úpadek
- 1564 – de Granvelle odvolán
- 1566–1567 – obrazoborecké hnutí
- 1568 – neúspěšný útok Viléma Oranžského
- 31.3/1.4 1572 – ovládli přístav Brielle
- 1576 – vydrancovány Antverpy Španěly
- 1577 – věčný edikt
- 1579 – **Arraská unie**
- 1579 – **Utrechtská unie**
- 1581 – **Haagská unie**
- 1602 – založena Východoindická společnost
- 1621 – založena Západoindická společnost
- 1626 – založen nový Amsterdam
- 1609 – Nizozemsko uznáno jako samostatný stát
- 1648 – samostatnost potvrzena **vestfálským mírem**

Anglie

- 1533 – oddělení anglikánské církve
- 1534 – Act of Supremacy
- 1578 – Marie Stuartovna popravena za spiknutí proti Anglii s Filipem II.
- 1588 – Neporazitelná Armáda Filipa II. poražena v La Manchském průlivu

Alžbětínská Anglie

Rusko

Opakování

Stav v 2. pol. 15. století

- 1589 – moskevský metropolita se stává patriarchou

Ivan IV. Hrozný

- 1547 – korunován prvním ruským carem
- 1547–1550 – ruské stavovské shromáždění
- 1552 – dobyl Kazaň

Car Fjodor

- 1584 – založen přístav Archangelsk
- 1587 – příměří na 15 let s Polskem
- 1590–93 – úspěšná válka se Švédskem
- 1595 – uzavřen Věčný mír
- 1598 – zemřel Fjodor → Godunov korunován carem
- 1600–1603 – hladomor
- 1605 – Godunov zemřel

Období zmatků na přelomu 16. a 17. století

- 1613 – zvolen carem Michal Fjodovič Romanov

Kultura

Vznik habsburské monarchie

První Habsburkové

- 1546 – svolání zemské hotovosti
- březen 1547 – protestantská šlechta a města chtějí omezit moc panovníka
- srpen 1547 – Bartolomějský sněm v Praze
- 1540 – Jan Zápošlý umírá
- 1541 – porážení Habsburkové u Budína
- 1547 – Uhersko rozděleno
- 1575 – česká konfese
- 1575 – účast na českém zemském sněmu

Rudolf II.

- 1583 – Rudolf přesídlil do Prahy
- 1593–1606 – Uhersko pleněno Turky
- 1604 – 1. protihabsburký odboj
- 1606 – Matyáš vyjednal mír pro Rudolfa nevýhodný
- 1607–1608 – odboj rakouských a moravských stavů
- 25.6. 1608 – Libeňský mír
- 9. 7. 1609 – **Majestas Rudolfiná**
- 1611 – vpád pasovských do Čech
- 1611 – Rudolf II. abdikoval
- 1612 – v Praze zemřel

Třicetiletá válka (1618–1648)

Válka česká – České stavovské povstání (1618–1620)

- 1612 – Matyáš korunován císařem římským
- 1617 – Oñatova smlouva
- 1617 – zemský sněm – Ferdinand Štýrský přijat za budoucího krále
- březen 1618 – svolání defenzoři do Prahy
- 21.5. – druhý sjezd v Karolíně
- 23.5.1618 – **3. česká defenestrace**
- 24. 5. 1618 – svržen král
- květen 1619 – brněnský převrat
- 20. 3. 1619 – zemřel Matyáš
- 31. 7. 1619 – Generální sněm zemí Koruny české
- 26. 8. 1619 – zvolen kurfiřt Fridrich Falcký
- 28. 8. 1619 – Ferdinand II. zvolen císařem římským
- leden 1620 – připojení uherské opozice
- 1620 – Maxmilián Bavorský nabídl pomoc císaři
- 8. 11. 1620 – bitva na Bílé hoře
- 21. 6. 1621 – staroměstská exekuce
- 1624 – vypovězení nekatoličtí duchovní
- 1627 Č, 1628 M – vypovězení nekatoličtí stavové
- 1627 Č, 1628 M – Obnovené zřízení zemské

Evropský kontext války

II. válka falcká

- 1622 – Bethlen uzavřel mír s císařem
- 1623 – Bavorsko získalo kuřfiřtskou hodnost

III. válka dánská

- 1625 – haagská koalice
- 1627 – Valdštejn zlikvidoval zbytky protihabsburského vojska
- 1629 – restituce
- 22. 5. 1629 – mír v Lübecku
- říjen 1629 – Valdštejn propuštěn z císařských služeb

IV. válka švédská (1630–1635)

- 1630 – Gustav II. Adolf se vylodil v Pomořanech
- 1631 – spojenci Švédska: Sasko, Braniborsko
- září 1631 – bitva u Breitenfeldu
- listopad 1631 – Sasové obsadili severní Čechy a Prahu
- 1632 – Tilly padl u Rainu
- 1632 – povolán Valdštejn
- 16. 11. 1632 – bitva u Lützenu
- 25. 2. 1634 – Valdštejn zavražděn v Chebu
- září 1634 – Švédové poraženi u nördlingenu
- 30. 5. 1635 – pražský separátní mír
- 1635 – mír Braniborsko

V. válka švédsko-francouzská

- květen 1635 – Richelieu vypověděl válku Španělsku
- leden 1639 – Švédové vpadli do severního Německa
- 1642 – Leonard Torstenson vpadl do Slezska a na Moravu
- 1643 – 1. obléhání Brna
- 1645 – Torstenson zvítězil u Jankova
- 4. 5. – 23. 8. 1645 – 2. obléhání Brna
- 24. 10. 1648 – Vestfálský mír

Buržoazní revoluce v Anglii (1640–1660)

- 1629 – rozpuštění parlamentu
- 1639 – povstání ve Skotsku
- 1640 – Karel nucen svolat parlament

1. období (1640–1642)

- 4. 1. 1642 – Karel I. vtrhl s vojskem do parlamentu

2. období (1642–1649)

- 22. 8. 1642 – Karel I. vyhlásil parlamentu válku
- 1644 – bitva u Marston Moor
- 1645 – bitva u Naseby
- 1647 – Karel I. uprchl do Skotska
- 30. 1. 1649 – Karel I. popraven

3. období (1649–1660)

- 19. 5. 1649 – parlament vyhlásil Commonwealth
- 1649 – 1652 připojeno Irsko
- 1651 – navigační akta
- 1653 – Cromwell rozehnal parlament
- 29. 5. 1660 – Karel II. v Anglii

Restaurace Stuartovců

- 1679 – Habeas Corpus Akt
- 1666 – požár Londýna

Slavná revoluce (1688–1689)

- 30. 6. 1688 – Vilém III. Oranžský a Marie II. Stuartovna (dcera Jakuba II.) podepsali **Listinu práv**
- 13. 2. 1689 – Vilém III. korunován králem → Anglie = konstituční monarchie
- 1707 – sloučen anglický a skotský parlament

Výsledky a význam

Absolutismus a parlamentarismus

Francie v 17. až 18. století

Ludvík XIV.

1685 – zrušen Edikt nantský

Ludvík XV. (1715–1774)

Francouzská hegemonie

Situace po 30-leté válce

1683 – Turci oblehli Vídeň

1686 – dobyl Budín

1697 – porazil u Zenty Mustafu II.

1699 – mír – Turci se zřekli vlády v Uhrách

Východní Evropa po 30leté válce

Rusko v 17. – 18. století

od 1648 – odboj kozáků proti Polákům

1667 – hranicí Dněpr

1679 – ovládnuta Kamčatka → čínské hranice

1689 – smlouva v Něrčinsku

1700 – porážka Rusů u Narvy

1703 – založen Petrohrad

1708-09 – Karel XII. táhl do Ruska

1709 – bitva u Poltavy

1721 – **Nystädský mír**

1725 – založena Akademie věd

1755 – Založena Univerzita v Moskvě

Vznik Pruska

1701 – první pruský král

1694 – založena univerzita v Halle

1696 – založena Akademie umění v Berlíně

1700 – založena Společnost věd

1740 – dohoda s Bavorskem a Francií

Rozpad Polska

1791 – Sejm vypracoval ústavu

1792 – útok Ruska

České země po 30leté válce (1648–1740)

1651 – soupis obyvatel podle vyznání

1680 – Čechy, Plzeňsko, Ovčí vrch u Čeliva

1680 – robotní patent

1692 – Chodové x Volf Maxmilián Lamingen z Albenreuthu

1695 – popraven Jan Sladký Kozina

Uhersko po 30leté válce

1678 – vzniklo u Mukačeva

1703 – počátek povstání

1708 – bitva u Trenčína

1711 – Szatmárský mír 1711

Osvícenský absolutismus v habsburské monarchii

Války o španělské dědictví

Marie Terezie (1740–1780)

Josef II. (1780–1790)

13. 10. 1781 – **Toleranční patent**

1. 11. 1718 – **Patent o zrušení nevolnictví**

Leopold II. (1790–1792)

Baroko a rokoko